

De teloorgang van de Radicalen

De radicale visie op de Bataafse politiek door de ogen van Bernardus Bosch in de periode 1800-1802.

Samenvatting:

Rond 1800 werd de Bataafse revolutie genationaliseerd waarbij er naar verzoening tussen de strijdende partijen gezocht werd. De verzoening zou niet alleen plaatsvinden tussen Orangisten en Patriotten, maar ook tussen de moderate en de radicale Bataven. Dit is een interessante doch problematische uitspraak gezien het feit dat de radicale Bataven na de staatsgreep van 12 juni van het politieke toneel geweerd werden. Dit leidde tot de volgende probleemstelling; In hoeverre is er sprake van het 'ware midden' van de Bataafse politiek in de periode 1800-1802 aangezien de grondleggers van de eerste Staatsregeling, de radicale Republikeinen, na de nationalisering van de revolutie rond 1800 van het politieke toneel werden geweerd? Aan de hand van de casus van de radicaal Bernardus Bosch en zijn politieke weekbladen wordt deze vraag beantwoord. De drie belangrijkste thema's zijn de terugkeer van Orangisten in het bestuur, de wijziging van de Staatsregeling in 1801 en de vrijheid van drukpers. Uit onderzoek is gebleken dat Bosch constant stelt dat alles zoetjes zachtjes naar het oude terugkeert. De herintreding van orangisten zou een terugkeer naar oude (stadhouderlijke) tijden zijn. Daarnaast claimt Bosch dat het soms gunstiger is om orangist te zijn dan patriot in de periode 1800-1802. De persvrijheid werd in juni 1802 monddood gemaakt en in de periode tot juni 1802 weliswaar onderdrukt maar dat weerhield Bosch niet om wekelijks te publiceren.

Bachelorscriptie Geschiedenis

Universiteit Utrecht

Scriptiebegeleider: E. Jacobs

Vincent Haringsma: 4029828

Aantal woorden: 7522

Datum: 15-8-2018

Inhoudsopgave

Inhoud

Inleiding	2
Wetenschappelijke positionering.....	3
Theoretisch kader	5
Verantwoording.....	6
Paragraaf 1: Bosch en de radicale patriotten	6
Bernardus Bosch.....	8
Weekbladen in de periode 1800-1802.....	10
Paragraaf 2: Orangisten.....	10
Nationalisering van de revolutie	13
Paragraaf 3: wijziging staatsregeling	14
Paragraaf 4: persvrijheid	16
Conclusie	18
Literatuurlijst	20

Inleiding

Er overkomt de Natie niets, of wy hebben het haar dikwyls gezegd -- dat alles zagtjes zoetjes tot het oude keerde, hebben wy tot verveelens toe herhaald -- maar men heeft ons niet gehoord - men heeft ons zelven gesmaad -- en soms onze bladen met verachting behandeld. - Met dit alles blyven wy de zelfde Republikain, geen mishandelingen kunnen ons character, ontaarten – en uit dien hoofde roepen wy het Bataafsche Volk tot dezen dag toe: „ Waakt en staat voor uwe Vryheid!¹

-*De Heer Politiek Blixem*, 14 september 1801.

Met deze dwingende woorden roept schrijver Bernardus Bosch zijn lezers, op 14 september 1801, op om de radicale Patriottische waarden te beschermen. De Radicalen kwamen in 1795 op nadat de Orangistische stadhouder Willem V door Franse legers verslagen was en de Bataafse Republiek een zusterrepubliek van Frankrijk werd. Na twee Nationale Vergaderingen en oeverloos overleg pleegden de Radicalen op 22 januari 1798 een staatsgreep waarna zij de eerste Staatsregeling in 1798 maakten. In datzelfde jaar zorgde een tweede Staatsgreep voor het einde van de macht van de Radicalen. De radicalen werden afgezet terwijl de radicale grondwet echter wel gehandhaafd bleef. De Radicaal Bernardus Bosch begon in 1800 met het schrijven van vier weekbladen om de Radicale visie in de publieke opinie te behouden.

Rond 1800 werd een nationaal verzoeningsproces in gang gezet met als doel de revolutie nationaal te maken zodat iedereen kon meegenieten van de nieuwe eenheid in de Bataafse Republiek. Volgens Niek van Sas werd er omwille van de natie verzoening tussen de verschillende strijdende partijen gezocht om samen tot het ‘ware midden’ te komen. De verzoening zou niet alleen plaatsvinden tussen Orangisten en Patriotten, maar ook tussen de Moderate en de Radicale Bataven.² Dit is een interessante doch problematische uitspraak gezien het feit dat de Radicale Bataven na de staatsgreep van 12 juni van het politieke toneel geweerd werden. Het probleem van deze ‘nationalisatie van de revolutie’ is dan ook de afwezigheid van de hoofdrolspelers die de Staatsregeling van 1798 bewerkstelligd hadden.

Dit onderzoek zal zich richten op de visie van de Radicalen op de politieke ontwikkelingen in de periode 1800-1802. Aangezien de Radicalen vanaf 1798 geen deel meer uitmaakten van de politiek worden radicale weekbladen uit deze periode gebruikt om de radicale visie boven tafel te krijgen. De onderzochte weekbladen van Bernardus Bosch zullen de mate waarin de Radicalen zich verhielden tot de wijzigingen in de Bataafse politiek in de periode 1800-1802 in kaart brengen.

De primaire bronnen worden verdeeld in drie thema's die in de weekbladen van Bosch frequent voorkomen. De eerste paragraaf zal een inleidende deelvraag zijn om vast te leggen waarom Bosch uitermate geschikt is om als spreekbuis te dienen voor de radicale visie. De drie thema's worden daarna

¹ Bernardus Bosch, *De Heer Politieke Blixem. Eerste deel* (Den Haag 1802) 173.

² N.C.F. van Sas, *De metamorfose van Nederland: van oude orde naar moderniteit 1750-1900* (Amsterdam 2005) 36.

elk als deelvraag in een eigen paragraaf onderzocht en aldaar zal de nodige context gegeven worden. Belangrijke wijzigingen in de Bataafse periode is de omgang met Orangisten, wijziging van de grondwet in 1801 en de persvrijheid. Bij elk thema wordt stilgestaan bij de vraag waarom Bosch het nodig vond om daar regelmatig over te schrijven in de weekbladen en welke impact deze ontwikkelingen in de thema's op de radicale visie hadden.

Wetenschappelijke positionering

Robert Fruin deelde in de negentiende eeuw de Nederlandse geschiedenis in drie grote tijdvakken in, waarbij de Republiek in 1795 beëindigd werd en in 1813-1815 het Koninkrijk der Nederlanden ontstond. Deze indeling waarbij de Nederlandse geschiedenis werd onderbroken door de Franse overheersing had volgens Niek van Sas een onderwaardering van de periode 1795 tot 1813 in de Nederlandse geschiedschrijving tot gevolg.³ Simon Schama maakt de vergelijking met de overheersing door een vreemde macht in de Tweede Wereldoorlog. Hij stelt in *Patriots and Liberators* dat de Bataven in de jaren vijftig van de twintigste eeuw vergeleken werden met de NSB'ers in de Tweede Wereldoorlog door de samenwerking met een vreemde vorst.⁴ Deze vergelijking met de periode 1795 tot 1813 heeft ervoor gezorgd dat er tot ver na de Tweede Wereldoorlog weinig onderzoek naar deze periode gedaan is.

Schama schreef in 1977 *Patriots and Liberators* waarin hij de periode 1780 tot 1813 een nieuw leven probeerde in te blazen. Dit chronologisch opgebouwde onderzoek bespreekt de grote veranderingen in de politiek aan de hand van verschillende fases in de revolutie en in het creëren van een nieuwe staatsregeling na 1795. Het doel van zijn onderzoek is het ophelderen van de veranderingen in karakter van de Nederlandse regering.⁵ Zijn onderzoek nuanceerde het beeld van de 'overheersing van een vreemd vorst' doordat hij de zelfstandige status van de Nederlandse politiek benadrukte. Zo stelt hij dat 'The French had in fact given at least three plain assurances that the Dutch would be left at liberty to make whatever political arrangements they pleased'.⁶

In 2004 publiceerde Niek van Sas *Metamorfose van Nederland* waarmee hij de onderwaardering van de Bataafse periode door middel van een thematisch onderzoek verder wilde bestrijden. Van Sas stelt een nieuwe periode in de Nederlandse geschiedschrijving voor die van 1750-1850 heeft geduurd. Hij typeert deze periode als de grote transitie tussen de oude orde en het moderne Nederland. De Frans-Bataafse tijd is volgens hem het hart van deze omwenteling.⁷ Deze nieuwe periode vergelijkt van Sas met de *Sattelzeit* van Reinhart Koselleck. Het nationaliseren van de revolutie vanaf 1800 is een belangrijke theorie in het werk van Van Sas. Vaderlandsliefde en de opkomst van het nationalisme zijn

³ Sas, *metamorfose van Nederland*, 17.

⁴ Simon Schama, *Patriots and liberators Revolution in the Netherlands, 1780-1813* (London 2005) 16.

⁵ Sas, *metamorfose van Nederland*, XIII–XIV.

⁶ *Ibidem*, 195.

⁷ *Ibidem*, 19.

belangrijke concepten welke hij aan de hand van de theorie *imagined community* door Benedict Anderson probeert te verklaren.

Joris Oddens schreef in 2012 een casestudie over het eerste parlement van Nederland in de periode 1796-1798.⁸ Oddens plaatst zijn onderzoek in de historiografie door de behoefte aan gedetailleerdere casestudies binnen de Bataafse periode.⁹ Het beeld wat hij van Bosch scheidt is dat met de staatsgreep van 12 juni 1798 de politieke positie van Bosch vernietigd was en dat hij in 1803 eenzaam en verbitterd is gestorven.¹⁰ Over de periode 1800-1802 voegt hij daar alleen aan toe dat de pogingen van Bosch tot het schrijven van *De Janus Janus Zoon* en *De burger Politieke Blixem* voortdurend werden gedwarsboord tot het moment dat Abram la Pierre de stekker definitief uit de politiek journalistieke weekbladen van Bosch trok.¹¹ Voorbeelden waaruit blijkt dat deze weekbladen worden gedwarsboord worden in het werk van Oddens overigens niet gegeven en de negatieve connotatie over de mislukking van de weekbladen lijkt moeilijk te rijmen met de grote hoeveelheid bladen die iedere week verschenen in de periode 1800-1802.

Onderzoeken naar persvrijheid tijdens de Bataafse periode zijn geschreven door Homan in 1976 en Huussen in 1987. Homan stelt dat de onderdrukking van de pers in praktijk pas tijdens het Staatsbewind plaatsvond en dat voor oktober 1801 slechts een aantal pogingen zijn gedaan om de pers te beperken. Huussen stelt echter dat de persvrijheid na 12 juni 1798 al ernstig was aangetast.¹² Mart Rutjes publiceert in 2012 een onderzoek naar de thema's democratie, burgerschap en de staat in de periode 1795-1801.¹³ Hij stelt dat in 1801 de stroom van pamfletten en politieke tijdschriften opdroogde en het parlementaire debat verstomde.¹⁴ Deze datum is echter in strijd met mijn eigen onderzoek waaruit blijkt dat Bosch tot eind juni 1802 weekbladen schreef.¹⁵

De rechtvaardiging voor dit onderzoek is enerzijds het hiaat met betrekking tot de visie van de radicalen tijdens de nationalisering van de revolutie. Daarnaast is een casus over de laatste politieke handelingen van Bosch noodzakelijk aangezien zijn handelingen in de periode 1800-1802 in de huidige geschiedschrijving als een mislukking te boek staan. De casestudie over de radicalen zal mogelijk nieuwe inzichten geven in verdere bestudering van de gehele Bataafse periode. De discussie tussen

⁸ Joris Oddens, *Pioniers in schaduwbeeld: het eerste parlement van Nederland 1796 - 1798* (Nijmegen 2012).

⁹ Oddens, *Pioniers in schaduwbeeld*, 11.

¹⁰ Ibidem, 363.

¹¹ Ibidem, 379.

¹² A.H. Huussen jr., 'Freedom of the Press and Censorship in the Netherlands, 1780-1810', in: A.C. Duke en C.A. Tamse (red.), *Too mighty to be free. Censorship and the press in Britain and the Netherlands* (Zutphen 1987) 107-126, aldaar 120-121.

¹³ Mart Rutjes, *Door gelijkheid gegrepen: democratie, burgerschap en staat in Nederland 1795 - 1801* (Nijmegen 2012).

¹⁴ Rutjes, *Door gelijkheid gegrepen*, 13-14.

¹⁵ Nb: de resultaten van dit onderzoek worden in het inleidende hoofdstuk beschreven.

Homan en Huussen over de vraag tot in hoeverre de drukpers tijdens het Uitvoerend -en Staatsbewind onderdrukt werd zal aan de hand van deze casestudie ook getoetst worden.

Theoretisch kader

Het belangrijkste concept in dit onderzoek is de nationalisering van de revolutie die rond 1800 gestalte kreeg. Volgens van Sas ontstond het verlangen om te nationaliseren door de staatsgreep en politieke zuiveringen in en na 1798, waardoor ‘de politieke tegenstellingen echter toenamen zonder dat de problemen van het land werden opgelost’.¹⁶ Het doel van het nationaliseren was een verzoening tussen alle strijdende politieke partijen om gezamenlijk, door middel van consensus, een waar politiek midden te vormen.¹⁷ Van Sas ziet de nationalisering als een positieve ontwikkeling waarin staat en natie elkaar vonden in een nieuwe nationale eenheid en een nieuw vaderlands gevoel.¹⁸ Het is van belang om te benadrukken dat het nationaliseren een proces van jaren is geweest waarvan de eerste stappen rond 1800 gezet zijn. In dit onderzoek zal het concept ‘nationalisering van de revolutie’ echter vanuit een negatiever blikveld benaderd worden aangezien het ‘ware midden’ alleen kan ontstaan nadat de uiterste partijen worden weggeknipt.

Aangezien de visie van de radicale Republikeinen een belangrijk element in dit onderzoek vormt dient deze politieke groep gedefinieerd te worden. De verzamelnaam ‘radicalen’ wordt in dit onderzoek gebruikt om de politieke grondleggers van de staatsregeling van 1798 aan te duiden. Deze politieke groep kwam voort uit de Republikeinse partij die tijdens de Eerste en Tweede Nationale Vergadering een belangrijke politieke rol heeft gespeeld. Van Sas spreekt in het geval van de eerste staatsgreep op 22 januari 1798 over de radicaal-democratische fase.¹⁹ Oddens stelt echter dat deze groep zichzelf als ‘ware’ of ‘zuivere’ Republikeinen betitelde.²⁰ Bernardus Bosch noemt zichzelf tezamen met de coupplagers van 22 januari 1798 toepasselijk *Januariussen*.²¹ Daarnaast zijn er nog talloze namen die gericht zijn op de inhoud van hun programma zoals ‘democraten’ of ‘unitarissen’, en scheldnamen als ‘terrorist’ of ‘Jacobijn’.²² Voor dit onderzoek is het alleen belangrijk dat de term ‘radicalen’ staat voor de groep Republikeinen die op 22 januari 1798 de staatsgreep pleegde en de Staatsregeling ontwierp.

¹⁶ Sas, *De metamorfose van Nederland*, 159.

¹⁷ Ibidem, 36.

¹⁸ Ibidem, 31.

¹⁹ Ibidem 273.

²⁰ Oddens, *Pioniers in schaduwbeeld*, 200.

²¹ E. Jacobs, *Hartslag van een revolutie. Pers en Politiek in de Bataafse Republiek (1795-1802)* (Amsterdam, nog te verschijnen in 2018) 306.

²² Oddens, *Pioniers in schaduwbeeld*, 200.

Verantwoording

De visie van de radicalen op de politieke ontwikkelingen in de periode 1800-1802 worden aan de hand van vier radicale weekbladen uiteengezet, namelijk de *Janus Janus-zoon*, *De Heer Janus Janus-zoon*, *De Burger Politieke Blixem* en *De Heer Politieke Blixem*. Deze vier weekbladen zijn door de vooraanstaande Republikeinse ex-parlementariër Bernardus Bosch geschreven. De weekbladen gaven ruimte voor burgers om brieven in te zenden om daar vervolgens een debat mee te openen. Deze vier tijdschriften waren niet de enige in hun soort; dit onderzoek is dan ook een steekproef binnen het totale perslandschap van de Bataafse periode. Er zal meer onderzoek naar andere radicale tijdschriften gedaan moeten worden om de uitkomst van dit onderzoek te bevestigen, maar de kerngedachte van de radicale visie op de politiek zal met dit onderzoek wel boven tafel komen.

Zowel de twee *Janussen* als de twee *Politieke Blixems* waren beide langlopende periodieken waarmee politieke ontwikkelingen door de ogen van dezelfde schrijver geanalyseerd kunnen worden. De schrijver was een van de belangrijkste spreekbuizen van het radicale gedachtegoed. Qua periodisering lopen de bladen van 1800-1802. Het bijzondere aan deze tijdschriften is dat deze jaargangen compleet bewaard zijn gebleven. Zo zijn er weekbladen waarvan bekend is dat er negentien jaargangen waren en slechts tien nummers de tand des tijds overleefd hebben.²³ Daarnaast waren de bladen erg populair waardoor aangenomen mag worden dat de visie in de bladen door een grote groep gedeeld werd.

De bronnen worden aan de hand van drie belangrijke radicale thema's uit de periode 1800-1802 geïnterpreteerd. De drie thema's zijn de Orangisten, het wijzigen van de Staatsregeling in 1801 en de Persvrijheid in de periode 1800-1802. De reden waarom deze thema's geselecteerd zijn en de uitleg waarom deze thema's zo belangrijk waren voor Bosch zal per paragraaf besproken worden. belangrijke citaten en onthullingen van de visie van radicalen die betrekking hebben op de thema's zullen in dit onderzoek genoteerd worden.

Paragraaf 1: Bosch en de radicale patriotten

Het is van groot belang om voorafgaand aan de bestudering van de weekbladen van Bosch uit de periode 1800-1802 kort stil te staan bij de politieke en journalistieke context van de Bataafse Republiek en de rol die Bosch daarbinnen speelde. Om een beter beeld te krijgen van het politieke klimaat waarin de radicale patriotten opkwamen zal in het eerste gedeelte van deze paragraaf kort worden stilgestaan bij de gebeurtenissen en spanningen tussen politieke partijen na de Bataafse omwenteling in 1795. Voor deze context is de periode 1795-1798 onderzocht omdat de Radicalen in die periode een belangrijke politieke rol speelden. De drie meest voorkomende thema's in de weekbladen

²³ Jacobs, *Hartslag van een revolutie*, 35.

van Bosch vinden hun oorsprong in deze periode. Het tweede deel van deze paragraaf zal stilstaan bij de politieke rol van Bernardus Bosch. Wat maakt Bosch tot een relevante spreekbuis voor de visie van de radicalen in de periode 1800-1802? Het doel van deze eerste inleidende paragraaf is het in kaart brengen van de politieke ontwikkelingen en spanningen in de periode 1795 tot 1798 zodat deze paragraaf als contextuele basis kan dienen om de kritieken van Bosch, die in het verdere onderzoek besproken worden, in een breder perspectief te plaatsen.

Snel na de stichting van de Bataafse Republiek in 1795 ontstonden grote tegenstellingen tussen Moderate en Republikeinse (radicale) patriotten die de gehele Bataafse periode voort zouden blijven bestaan. Deze twee groepen ontwikkelden zich tot de Republikeinse partij en de Moderate partij tijdens de Eerste Nationale Vergadering die vanaf 1796 plaatsvond.²⁴ De radicalen wilden een ‘onvervalschte volksregering bij vertegenwoordiging’ met een zeer grote politieke invloed van het volk. Om dat te bewerkstelligen moest het stemrecht onder de bevolking zeer groot zijn en moest het volk in staat zijn permanente controle over de wetgevende macht uit te oefenen.²⁵ Deze grote mate van volksinvloed stond in schril contrast met de mate waarin Moderaten stemrecht wilden verlenen. Bij het kiesmannendebat stonden de Republikeinen en Moderaten lijnrecht tegenover elkaar. De Moderaten vonden dat kiesmannen aan een bezitseis moesten voldoen aangezien dat een garantie voor verstandige en verantwoordelijke keuzes zou vormen en op één Moderaat na stemden zij allen voor de bezitseis. De Republikeinen wilden zoveel mogelijk Patriotse mannen kierecht geven en vonden dat rijkdom daar niet aan te pas kwamen. Het is dan ook geen verrassing dat alle Republikeinen tegen de bezitseis voor kiesmannen stemden.²⁶

De rol van orangisten in het politieke landschap was tevens een discussiepunt tussen de Republikeinen en de Moderaten. De Moderaten wilden waken dat de revolutie in de Bataafse Republiek geen extreme of bloederige vormen aan zou nemen door represailles tegen Orangisten. Dit was overigens een reële angst aangezien de Orangisten de Patriotten na het Oranjeherstel in 1787 wél vervolgden. De Republikeinen wilden echter geen verzoenende houding aannemen tegenover de Orangisten die uit de regering waren verstoten.²⁷ De tweede paragraaf zal dieper ingaan op rol van de Orangisten in het politieke landschap en de aard van de angst voor Orangisten in de weekbladen van Bosch.

Op 22 januari 1798 pleegden de Radicalen een staatsgreep waarna zij de macht overnamen en in mei 1798 de eerste Staatsregeling ontwierpen. In januari 1798 arriveerde de Franse gezant Delacroix binnen een kort tijd een goedgekeurd grondwetontwerp van de Nationale Vergadering te bewerkstelligen. De grondwet was van groot belang omdat de Bataafse Republiek anders geen

²⁴ Oddens, *Pioniers in schaduwbeeld*, 198.

²⁵ Ibidem, 203.

²⁶ Ibidem, 225.

²⁷ Ibidem, 386.

schriftelijke garantie had dat Frankrijk de alliantie met de Republiek was aangegaan en het gevaar zou kunnen ontstaan dat Frankrijk het grondgebied van de Republiek zou claimen. Delacroix spande om die reden samen met de Radicalen om een staatsgreep te plegen en een Staatsregeling te bewerkstelligen.²⁸

Bosch werd met een belangrijke commissie belast waarmee hij onder druk van Delacroix moest zorgen dat alle leden van de Constituerende Vergadering zouden aanblijven. Dit was is strijd met de nieuwe Staatsregeling aangezien ieder jaar een derde van het Vertegenwoordigend Lichaam vervangen zou moeten worden waarna nieuwe leden door het volk gekozen konden worden. Achter gesloten deuren werd besloten om de Constituerende Vergadering in zijn geheel over te doen laten gaan in het Vertegenwoordigend Lichaam. Dit had twee redenen, enerzijds werd Delacroix en daarmee Frankrijk gerustgesteld anderzijds was het voorkomen van een volksstemming ook minder kans op regeringloosheid.²⁹ De Radicalen verdedigden zichzelf met het argument dat zij de prille Staatsregeling en de Radicale beginselen wilden beschermen tegen aristocratische en federalistische invloeden die door een verkiezing van het gehele Lichaam in het bestuur zouden kunnen komen.³⁰

Deze schending van de zelfgevoerde Staatsregeling maakte de Radicalen tot gemakkelijke prooi. Generaal Daendels pleegde op 12 juni met behulp van Franse legers de tweede staatsgreep van 1798 waarna alle leden van het Uitvoerend Bewind en het Wetgevend Lichaam werden afgezet. Na nieuwe verkiezingen op 31 juni 1798 uitgeschreven terwijl het nieuwe bestuur de radicale Staatsregeling van 1798 wel behield.

Bernardus Bosch

Bernardus Bosch, geboren in 1746 was van origine een dominee en een patriot vanaf het eerste uur. Tijdens het Oranjeherstel in de periode 1787 -1795 was hij een veelschrijver van kritische tijdschriften tegenover het Orangistische regime. Daarnaast was Bosch in die tijd lid van meerdere ondergrondse Patriottische sociëteiten. Het belang van zijn actieve patriotse houding in de periode 1787-1795 zorgde volgens Oddens voor zijn plaatsing in de Eerste Nationale vergadering in 1796.³¹

Tijdens de Eerste en Tweede Nationale Vergadering profileerde Bosch zichzelf als een fel tegenstander van het federale stelsel.³² Het federale stelsel, waarbij de zeven provinciën elk autonome macht hadden binnen een bondgenootschap was volgens de unitarissen onhoudbaar.³³ Unitarissen wilden één soeverein representatief orgaan als overheid, wat volgens Rutjes ‘een afscheid van zowel het staatkundige denken van de staatsgezinden als dat van de patriotten’ betekende.³⁴ Dit principe van ‘een

²⁸ Ibidem, 302-308.

²⁹ Ibidem, 355-361.

³⁰ Rutjes, *Door gelijkheid gegrepen*, 196.

³¹ Oddens, *Pioniers in schaduwbeeld*, 130–131.

³² Rutjes, *Door gelijkheid gegrepen*, 40.

³³ Ibidem, 29–30.

³⁴ Ibidem, 40.

geheel onverdeeld lichaam' met een gezamenlijk doel zal voor de alle provinciën uiteindelijk goed werken.³⁵ Dit was tevens een van de speerpunten van de eerder genoemde Republikeinse partij waar Bosch lid van was.³⁶ Na moeizame onderhandelingen over een nieuwe grondwet en druk vanuit Frankrijk pleegden de radicalen op 22 januari 1798 een staatsgreep waarna ze de unitaire staatsregeling van 1798 versneld konden invoeren.

De staatsgreep van januari 1798 bracht de politieke carrière van Bosch in een stroomversnelling. Hij werd het invloedrijkste lid van de Constituerende Vergadering en stond aan het hoofd van twee belangrijke commissies. In mei 1798 werd hij zelfs unaniem verkozen tot voorzitter van de Tweede Kamer.³⁷ Enkele weken mocht hij een van de hoogste posities binnen het radicale regime bekleden, totdat de staatsgreep van 12 juni zijn politieke carrière beëindigde en Bosch enkele maanden achter de tralies verdween.

Na zijn vrijlating in augustus 1798 werd pijnlijk duidelijk dat Bosch geen rentree kon maken op het politieke toneel en dat van het Republikeinse gedachtegoed alleen de Staatsregeling nog blijvende invloed kon uitoefenen. Bosch werd wederom schrijver van verschillende weekbladen waarin hij zijn noodkreet om de revolutie te redden aan de man probeerde te brengen. In de periode 1800-1802 schreef Bosch onder andere *De Burger Politieke Blixem*, *De Heer Politieke Blixem*, *De Janus Janus-zoon* en *De Heer Janus Janus-zoon*. Op het titelblad van *De Burger Politieke Blixem* prijkt onder de titel de spreuk *flectere si nequeo superos, acheronta movebo* in Latijn.³⁸ Een vrije vertaling van deze spreuk is 'als je geen invloed hebt op de hemel, laat dan de hel losbreken'. Deze ondertitel geeft de politieke situatie van Bosch weer. Na zijn verwijdering uit de politiek probeerde Bosch door middel van deze politiek journalistieke bladen de Radicale Republikeinse visie in het publieke domein te houden.

Het doel van *De Burger Politieke Blixem* wordt door middel van een inleidend citaat van de Bijbelse figuur koning Salomo met de volgende woorden samengevat, 'Openbaare bestraffingen, zoo zegt de wyze Man, zyn beter dan verborgene Liefde. Yzer scherpt men met Yzer; alzo scherpt een man het aangesigte zyns Naasten.'³⁹ Bosch benadrukt op dezelfde pagina dat het zijn plicht is om 'grievende waarheden te moeten zeggen, en gevaarelyke Volksgebreken te moeten openbaar maken'. De 'grievende waarheid' verwoordde Bosch in zijn weekbladen ook zeer frequent in zijn slagzin 'dat alles zagtjes zoetjes tot het oude keerde'.⁴⁰ Hij bedoelde hiermee dat de revolutie stapje voor stapje teniet werd gedaan. De radicale eed die volksvertegenwoordigers bij aanstelling van hun functie volgens de Staatsregeling van 1798 moesten afleggen geeft duidelijk weer wat Bosch met 'het oude' bedoelde. De volksvertegenwoordigers moesten 'de Staatsregeling met al vermogens [...] helpen handhaven, en de

³⁵ Ibidem, 35.

³⁶ Oddens, *Pioniers in schaduwbeeld*, 406.

³⁷ Ibidem, 365.

³⁸ Bernardus Bosch, *De Burger Politiek Blixem, nu Politieke Blixem. Eerste deel*(Den Haag 1800) 1.

³⁹ Bosch, *De Burger Politiek Blixem*, Opdragt pag. 1.

⁴⁰ Bernardus Bosch, *De Heer Politieke Blixem. Eerste deel* (Den Haag 1802) 173.

terugkeer van het stadhouderlijke, federatief of aristocratisch bestuur tegen [...] werken'⁴¹ De reden dat Bosch in de periode 1800-1802 weekbladen schreef was grotendeels berust op het redden van de revolutie door het volk te informeren.

Weekbladen in de periode 1800-1802

Een korte introductie van het journalistieke landschap van 1800-1802 is tevens van groot belang om de weekbladen van Bosch in een breder perspectief te zetten. Homan stelt dat de toonaangevende politieke weekbladen uit de periode 1798-1805 de volgende titels hadden, *De Politieke Blixem*, *De Oude Echte Politieke Blixem*, *De Burger Politieke Blixem*, *De Heer Politieke Blixem*, *Janus*, *Den Ouden Echten Janus*, en *De Heer Janus Janus Zoon*.⁴² Oddens stelt dat Bosch in de periode 1800-1802 *De Janus Janus-zoon* en *De Burger Politieke Blixem* geschreven heeft.⁴³

Paragraaf 2: Orangisten

Bosch schrijft in zijn weekbladen met grote regelmaat over de orangisten en hun deelname aan de politiek in de periode 1800-1802, terwijl patriotten in 1795 de macht in de Republiek hadden overgenomen en stadhouder Willem V was gevlucht. De vraag die deze ontwikkeling oproept is waarom het schrijven over orangisten een heet hangijzer bleef voor Bosch in de periode 1800-1802. Welke ontwikkelingen en gebeurtenissen hebben ervoor gezorgd dat Bosch zich genoodzaakt voelde om zijn zorgen met grote publiek te delen en op welke manier werden de orangisten neergezet in de weekbladen? Deze paragraaf tracht meer inzicht te geven in het radicale denken over de politieke invloed van orangisten nadat de orangisten ogenschijnlijk verslagen waren in 1795.

De verstandhouding tussen patriotten en orangisten werd gekenmerkt door het herstel van het Oranjebestuur in 1787 nadat de patriotten door de Pruisische legers verjaagd waren. De orangisten vervolgden de patriotten op grote schaal en duizenden van hen verlieten huis en haard om aan de represailles van de orangisten te ontkomen. De patriotten die niet naar het buitenland waren gevlucht kregen te maken met gewelddadige acties van de orangisten.⁴⁴ Bosch schreef op 28 december 1801 over deze gewelddadige acties en de angst dat Orangisten wederom in het bestuur zouden komen, 'zullen die dan vrylyk mogen geeszelen en brandmerken en verbannen die genen, welke zich tegen hunne

⁴¹ Rutjes, *Door gelijkheid gegrepen*, 196.

⁴² G.D. Homan, 'The Staatsbewind and the Freedom of the Press', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 89 (1976) 12–27, aldaar 13–14.

⁴³ Oddens, *Pioniers in schaduwbeeld*, 379.

⁴⁴ Sas, *De metamorfose van Nederland*, 295.

Constitutie verzetten, zo als zy in den jaare 1787 en in volgende gedaan hebben.⁴⁵ Bij de Bataafse omwenteling in 1795 kregen de gekrenkte patriotten de kans om zich te wreken op de orangisten, maar dat moment zou niet komen door het toedoen van een moderaat.

Het moment waarop de orangisten beschermd werden voor wraakacties en represailles van de patriotten vond plaats in Amsterdam op 11 februari 1795.⁴⁶ Het Amsterdamse stadsbestuur, onder leiding van de moderaat Schimmelpenninck, wilde de revolutie zo snel mogelijk nationaal maken en wilde daarom geen grotere polarisatie door onnodig geweld riskeren. Hij stelde dat orangisten misleidde medebroeders waren die een handtoerijking nodig hadden van de verlichte patriotten. Schimmelpenninck streefde naar een nationale verzoening waarbij partijschap en uitsluiting alleen maar negatieve effecten zouden hebben.⁴⁷ Orangisten werden politiek gezien wel buitengesloten tenzij zij burgertrouw zwerden aan de patriotten en de stadhouder verwierpen. Moderaten stelden daarnaast dat het ontslaan van alle orangistische ambtenaren een ongekende politieke chaos zou veroorzaken. Het punt waarop de moderaten de Republikeinen pas echt op de kast kregen was bij het stellen dat aanhangers van de stadhouder zich net zo goed als de Bataven op het eigen geweten konden beroepen waardoor politieke uitsluiting volgens hen niet rechtvaardig was.⁴⁸

De weerklank van de uitspraak van 11 februari galmt door in de weekbladen van Bosch in de periode 1800-1802 waarin hij een groot bezwaarpunt op het verbod op financiële uitbuiting van orangisten maakte. Schimmelpenninck kon makkelijk praten, hij is in het land gebleven terwijl de stoottroepen moesten vluchten. De gevluichte Patriotten keerden straatarm terug terwijl ze hadden gehoopt dat het tij voor hen gekeerd was. Dat voor de offers die zij gebracht hadden eindelijk genoegdoening in de plaats zou komen. De realiteit was volgens Bosch verre van dit ideaal doordat ‘men Orangisten daaglyks op lucrative posten plaatst, en den Patriot, die alles voor zyn Vaderland heeft opgeofferd , laat gebrek lyden’⁴⁹ De financiële ongelijkheid en het grote gevoel van onrecht wat daaruit voortkwam was voor Bosch een heet hangijzer.

Het wantrouwen dat Bosch van orangisten had verergerde door de Anglo-Russische aanval in 1799 waarbij de prins van Oranje zijn ‘onderdanen’ in de Republiek opnieuw wilde mobiliseren. Stadhouder Willem V spande samen met de Engelsen om de Republiek terug te veroveren. Op een Engels schip werd de Oranjevlag gehesen. Tevens stond op het schip de zoon van Willem V, de latere koning Willem I, met als doel de orangistische bevolking in de Republiek in opstand te doen laten komen. Dit plan mislukte waardoor een orangistische opstand uitbleef. Van Sas ziet dit als hét omslagpunt in de nationalisering van de revolutie aangezien de orangisten het ‘Nederlandse hemd boven

⁴⁵ Bosch, *De Heer Politieke Blixem*, 359-360.

⁴⁶ Oddens, *Pioniers in schaduwbeeld*, 223.

⁴⁷ Sas, *De metamorfose van Nederland*, 284-285.

⁴⁸ Oddens, *Pioniers in schaduwbeeld*, 220.

⁴⁹ Bosch, *De Burger Politiek Blixem*, 275.

de Oranje rok verkozen'.⁵⁰ Bosch ziet echter het gevaar van de orangisten en Willem V. De onbetrouwbare Orangisten waren de 'verraaders van ons Vaderland, die met de *Anglo-Rusfen* samenspanden'.⁵¹ Zij zouden de revolutie en het land weggeven om het stadhoudelijke bewind te herstellen. Bosch was niet de enige die de orangisten wantrouwde zo stelde Vreede dat patriotten zich niet verzoenden met 'hunne landgenoten zoo lange deeze hunnen afgod aanhangen'.⁵²

De positie van de orangisten veranderde drastisch toen de Staatsregeling op 16 oktober 1801 herzien werd en Willem V december van datzelfde jaar al zijn onderdanen van de eed onthief, waardoor de orangisten wederom in het landsbestuur konden wederkeren.⁵³ Door het wegvallen van het radicale geluid in de politiek en de herziening van de Staatsregeling in 1801 lag de weg vrij voor herintreding van (voormalig) orangisten in het landsbestuur.⁵⁴ De verplichting van volksvertegenwoordigers om de politiek te beschermen voor de herleving van stadhoudelijke tijden viel samen met afschrijving van de staatsregeling van 1798 weg. In de *Heer Janus-Januszoon* schrijft Bosch op 29 oktober 1801 het volgende

evenwel ik ben blyde, dat wy het reeds zo ver hebben. Onze voornaamste Orange lieden komen weder op het tooneel. De Broederschap begint recht te herleeven dat is het Waare - en moet op zyn tyd zich weten te schikken, om een grooter doel te bereiken. Dit is diplomatisch --Hoe veele braaven zien wy niet reeds in den Staatsraad en in het Wetgevend Lichaam, die men nimmer gedacht hadde, daar weder te zullen aanschouwen? - zelfs ziet men aan voornaame Orangisten reeds bedieningen gegeven - wie had dit ooit durven denken? - de adelyke Heeren, de Baronnen en ridders, komen immers ook weer te voorschyn 'het gaat al wel JANUS! - zelfs spoediger dan ik gedacht had! ' [...] wat wilt gy hier uit afleiden? Wel niets anders Janus! Als dat het zo zachtjes zoetjes tot het oude is wedergekeerd.⁵⁵

Bosch deed daar op 13 juni 1802 nog een schepje bovenop door te schrijven dat, ondanks de verlossing van de eed van Willem V, de Orangisten onveranderlijk zouden blijven. Hij stelt dat Orangisten 'de achting voor WILLEM dee V. en het geheele Oranjehuis zullen [...] blijven behouden, zo lang zy ademen' en dat een zeer groot deel van de orangisten nog steeds naar de Stadhouder terugverlangt.⁵⁶ De radicale visie van de onveranderlijkheid van de Orangisten en de angst voor het herleven van de Stadhoudelijke tijd werden met de komst van Willem I als soeverein Oranjevorst in 1813 werkelijkheid.⁵⁷

⁵⁰ Sas, *De metamorfose van Nederland*, 334.

⁵¹ Bosch, *De Burger Politiek Blixem*, 275.

⁵² Oddens, *Pioniers in schaduwbeeld*, 220

⁵³ Jacobs, *Hartslag van een revolutie*, 372.

⁵⁴ De herziening van de Staatsregeling zal in paragraaf 3 uitvoerig aan bod komen.

⁵⁵ Bernardus Bosch, *De Heer Janus Janus-zoon. Eerste deel (Den Haag 1802)*, 211-212.

⁵⁶ Bernardus Bosch, *De Heer Janus Janus-zoon. deel 2*(Den Haag 1802) 13.

⁵⁷ Dit statement is gemaakt vanuit de 'radicale visie' uit de periode 1800-1802

Nationalisering van de revolutie

Rond 1800 vond volgens Van Sas de nationalisering van de revolutie plaats waardoor orangisten zich in de politiek konden herenigen met de patriotten. De orangisten mochten zoals eerder genoemd politieke ambten behouden mits zij trouw zwoeren aan de staatsregeling en de orangisten kwamen niet in opstand in 1799 toen Willem V dat van hen verlangde. Het grote probleem met het creëren van 'ware midden' is dat Van Sas voorbijgaat aan het feit dat de Radicalen compleet weggeknipt werden uit het politieke beeld. Op 15 december 1800 schreef Bosch het volgende statement met betrekking tot deze nationale verzoening.

zoo heeft men, eindelyk, alle de Patriottische mannen van 1787'op eene valsche wijze geloost, gelyk die van 1795 nog allenskens geloost worden, waar door de hoofdbewerkers en uitvoerens van de *Revolutie*, van de politieke loopbaan geknikkerd wierden , om weder zoetvoerig plaats te maaken voor de Oranje — Aristo — Anglomansche factie.⁵⁸

Met de uitschakeling van de Radicalen verloor een zeer groot deel van de bevolking ook de hoop om mee te dingen in de politiek. De bezitsei van de Moderaten en de angst voor een aristocratisch bestuur zouden oude tijden doen laten herleven. Bosch geeft daarnaast de dubbele maatstaf weer waarmee de Radicalen, in tegenstelling tot de partijen die wél in aanmerking kwamen voor de verzoening, gemeten werden.

welke in den Daendeliaanschen slag van den 12 Juny gevangen zyn. gevonden worden, die de Anarchistery zoo door merg en beenderen zit, dat men ze voor ongeneeslyk oordeelt - maar wie is daar van de keurmeester? wie, is die kundige arts in dat vak? -Dit is om het even- zy moeten kenbaar zyn - altans het moet een ongeneeslyker kwaad wezen dan het Aristocratisme of Foederalisme - want de Aristocraaten en Foederalisten, welke in den slag van den 22 January 1798 zyn gevangen genomen, zyn aanstonds na hunne loslating voor gepurgeerd verklaard, altans tot de voornaamste posten weder verkoozen - maar veelen der zogenaamde Anarchisten worden voor ongeneeslyk gehouden - ten minsten voor gevaarlyker wezens dan de Orangisten.⁵⁹

Waar Van Sas stelt dat het nationaal maken van de revolutie een verzoening tussen de strijdende partijen was, zien de radicalen deze ontwikkeling als het politiek monddood maken van de Radicale visie.

⁵⁸ Bosch, *De Burger Politieke Blixem. Eerste deel*, 324.

⁵⁹ Bosch, *De Heer Politieke Blixem*, 165.

Paragraaf 3: wijziging staatsregeling

In het voorjaar van 1801 ontstaan plannen voor het wijzigen van de radicale Staatsregeling uit 1798. De onderzochte weekbladen van Bosch staan vol met kritiek op het wijzigen van de Staatsregeling. Wat maakte de wijziging van de Staatsregeling van 1798 tot zo een hekel punt voor Bosch dat hij het nodig achtte zoveel inkt aan deze kwestie te besteden?

De Staatsregeling van 1798 was in de eerste plaats natuurlijk het geesteskind van de Radicalen en daarmee van Bosch zelf. Het is niet verwonderlijk dat hij wijzigingen aan zijn werk als een negatieve ervaring zag. Daarnaast zouden wijzigingen op de Staatsregeling pas in 1803 plaats mogen vinden. Het probleem dat Bosch vooral had met de komst van nieuwe Staatsregeling was het feit dat hij en de rest van de Radicalen voorgoed uit de politiek verbannen werden door het handelen in strijd met de Staatsregeling (zie paragraaf 1).

Wat men in het 3de jaar der Bataafsche Staatsregeling, en in het zevende der Bataafsche Vryheid heeft durven bestaan dat geen, dat men in Republicainsche Mannen voor drie jaaren tot een misdaad rekende, heeft men thands als Republicainsche dengd willen verheffen - eene geheele verwerping der Constitutie is thands minder geworden dan eene ligte overtreding.⁶⁰

Wat Bosch hier in feite mee zegt is dat de Radicalen wederom met een andere maatstaf gemeten worden. Het is hetzelfde onrecht als waarop Orangisten wel een tweede kans kregen in de Bataafse politiek. Bosch beklaagde zich over het feit dat de Radicalen hard gestraft werden terwijl er in 1801 in de politiek geen ophef gemaakt werd over de schending van de Staatsregeling.

In het vierde nummer van De Heer Politieke Blixem van 25 mei 1801 werd het ontwerp van de nieuwe staatsregeling met de Staatsregeling van 1798 vergeleken. Het belangrijkste kritiekpunt van Bosch is de mate van volksinvloed in het Rapport voor de nieuwe Staatsregeling 'In de nieuwe is al de invloed des Volks byna zo geheel weggenomen. [...] In de nieuwe is al de magt in handen van een Staatsbewind en 16. Nationale Kiezers'⁶¹ In de eerste paragraaf is kwam reeds naar voren dat een 'onvervalschte volksregeering bij vertegenwoordiging' een van de speerpunten van de Radicale partij was waardoor dit statement van Bosch duidelijk binnen die traditie valt. De overige kritiekpunten zullen op dit moment niet uiteengezet worden aangezien door de kortstondige dreiging van dit rapport.

⁶⁰ Ibidem, 52.

⁶¹ Ibidem, 31.

Tot grote vreugde van Bosch werd het Rapport voor een nieuwe Staatsregeling afgekeurd. Bosch had op 6 juni 1801 door een metafoor van een stervend kind de voorspelling gemaakt dat dat ontwerp afgekeurd zou worden.

MERCUUR berigtte my, zoo op het oogenblik, dat de Vaders van dit Kind reeds deerlyk zyn gehavend, en dat het Kind zelfs ook al veele diepe wonden hadde ontvangen -- zo dat men niet twyfelde, of het zoude binnen weinige dagen, tot innige vreugde van de meeste Republikeinen, den laatsten adem uitblaazen.⁶²

In het nummer van de eerst volgende week werd deze voorspelling bevestigd met de woorden; 'het nieuwe Constitutie-Kind is den 11 Juny overleden, hebbende nauwlyks den ouderdom van 24 dagen mogen bereiken.'⁶³

Bosch blijft vanaf het moment van het Rapport voor de nieuwe staatsregeling vele waarschuwingen geven om de Staatsregeling van 1798 te redden. Zo stelt hij in augustus 1801 dat,

De donder van JUPITER voorspelt het u, gelyk de oude Janus het, zo in vroeger als laater dagen, en totop dezen huidigen dag, voorspeld heeft; dat, indien de waare Volksvrienden, de waare Republicainen, alle hunne vroegere en latere verschillen niet vergeten en elkander vergeven - zo de mannen van principes der Bataafsche Constitutie niet spoedig de handen in een slaan, om het Vaderland te behouden, dan zal misschien eene onverwagte Nieuwe Constitutie hen gesamentlyk verslinden⁶⁴

Ondanks de vele waarschuwingen vanuit de radicale hoek werd op 16 oktober 1801 met een derde staatsgreep een nieuwe Staatsregeling van kracht. Deze staatsregeling zou ook grote gevolgen hebben voor de politieke indeling van het bestuur. Het aantal leden van het Wetgevend Lichaam werd drastisch teruggedrongen tot 35 personen en zij konden alleen nog maar wetten goed -of afkeuren. De werkelijke macht kwam te liggen bij een twaalfkoppig Staatsbewind met zowel wetgevende als uitvoerende macht. De leden van het Staatsbewind kozen hun opvolgers zelf uit een nominatie van vier personen. Dit betekende het einde van de grote mate van volksinvloed die de Radicals voor ogen hadden.⁶⁵ Bosch kon in zijn werken ook niet langer naar de Staatsregeling van 1798 refereren om het bestuur te berispen.

⁶² Ibidem, 45.

⁶³ Ibidem, 53.

⁶⁴ Ibidem, 160.

⁶⁵ Rutjes, *Door gelijkheid gegrepen*, 202-203.

Paragraaf 4: persvrijheid

Ieder Burger mag zijne gevoelens uiten en verspreiden, op zodanige wijze, als hij goedvind, des niet strijdig met het oogmerk der Maatschappij. De vrijheid der Drukpers is heilig, mits de Geschriften met den naam van Uitgever, Drukker, of Schrijver, voorzien zijn. Deze allen zijn, ten allen tijde, aanspraaklijk voor alle zodanige bedrijven, door middel der Drukpers, ten aanzien van afzonderlijke Personen, of der gantsche Maatschappij, begaan, die door de Wet als misdadig erkend zijn.⁶⁶

Staatsregeling 1798, artikel 16

Persvrijheid was volgens de verlichte patriotten een van de basisrechten van de mens en in de Staatsregeling van 1798 werd de vrijheid van de drukpers wederom benadrukt. Het artikel laat duidelijk zien dat er wel een grens aan de persvrijheid was ondanks de ogenschijnlijke zeer vrije wet. Bernardus Bosch schreef in de periode 1800-1802 met zeer grote regelmaat over de inperking van de persvrijheid. De vraag die dit opkomt is wat deze persvrijheid in praktijk dan inhield. In de wetenschappelijke positionering staat de bewering van Oddens dat in 1801 de stroom van politieke tijdschriften opdroogde, is dit te verklaren aan de hand van de primaire bronnen? De laatste vraag zal zich richten tot het belang van persvrijheid voor de radicale visie.

De Radicalen wilden en zo transparant mogelijk bestuur om de eerdergenoemde volksinvloed in de politiek te vergroten. Rutjes stelt dat ‘verspreiding van kennis, inzicht en mening van het grootste belang was om de republikeinse vrijheid te behouden’.⁶⁷ Politieke weekbladen en pamfletten waren daarbij een geweldig instrument om de bevolking te informeren over politieke ontwikkelingen waardoor het volk een permante controle kon houden op de overheid.⁶⁸

Het Rapport voor een nieuwe Staatsregeling in het voorjaar van 1801 lag aan de basis van een grote stroom berichten in de weekbladen van Bosch om de persvrijheid te behouden. Politieke pers was naast de radicale Staatsregeling het laatste instrument dat de Radicalen nog bezaten om de politieke ontwikkelingen in 1800-1802 te beïnvloeden. Voor Bosch stond om deze reden alles op het spel. De aangekondigde wijziging van Staatsregeling begin 1801 zou tevens het einde kunnen betekenen van de persvrijheid en daarmee ook de laatste radicale invloed op de politiek.

Net als bij de wijziging van Staatsregeling koos Bosch voor de tactiek om de relevantie van de persvrijheid in grote hoeveelheden aan de man te brengen. Hij gaf aan waarom persvrijheid onmisbaar

⁶⁶ Rosendaal, *Staatsregeling voor het Bataafsche Volk 1798*, 62.

⁶⁷ Rutjes, *Door gelijkheid gegrepen*, 112.

⁶⁸ Ibidem, 114.

was binnen de Bataafse politiek en waarschuwde wat er zou gaan gebeuren als de politiek niet langer door de pers gecontroleerd werd.

de Vryheid van de Drukpers; zy, welke alleen gevreesd word in een slegt Gouvernement, en door hen, die sidderen in het openbaar te verschynen, zoo als zy waarlyk zyn; door hen, die hunne eigen gedagten voor zich zouden willen verbergen; - zy is, als 't ware, de wacht, welke nagt en dag den staat bewaakt; zy spreekt, want eerde Wet niet spreken kan; zy beteugelt.⁶⁹

In het theoretisch kader van dit onderzoek werd de discussie tussen Huussen en Homan met betrekking tot de inperking van persvrijheid door het decreet van 19 juli 1798 kort aangestipt. In dat decreet werden schrijvers gewaarschuwd dat het beledigen van de overheid gevangenisstraf en verbanning opleveren. Huussen stelt dat er na het uitvaardigen van het decreet het radicale perslandschap verdween wat intussen een achterhaalde stelling is.⁷⁰ Uit eigen onderzoek is gebleken dat de vier onderzochte tijdschriften van Bosch in de periode 1800-1802 elke week verschenen. In het onderzoek van Jacobs wordt de explosieve stijging van vier naar vijftien periodieken in de periode 1800 tot mei 1802.⁷¹

Het is belangrijk te noemen dat Bosch zeer scherpe en kritische items in zijn weekbladen beschreef, maar niet buiten de grenzen van het aanvaardbare ging. Hij toonde zijn bronnen en sprak zich alleen fel uit over gebeurtenissen waarvan hij het bewijs had dat zij de berisping zouden verdienen. De keren dat hij voor het gerecht moest verschijnen hield hij ook aan dat hij slechts waarheden schrijft en dat het volgens de Staatsregeling van 1798 geoorloofd is.

Niemand zullen wy immer, uit dien hoofde, zoo min beledigen, als wy het tot heden hebben willen doen en altans geen Mannen, welke in eenig Bestuur zyn - wy mogen aleens in onze opinien van hun verschillen – maar dit zullen verstandige Staatskoppen, die altyd gaarne zien, dat men op gefondeerde gronden hun durft tegenspreken.⁷²

Zelf onder de nieuwe Staatsregeling blijft Bosch geloven in de mate van persvrijheid zoals hij dat in de periode voor het Staatsbewind gedaan had. Op 2 november 1801 schrijft hij dat

zonder eenige vrees voor vervolging van eenigen Rechter; nadien wy met al ons geschryf niets anders beëogden dan de bevoordering van het waar Republikanisme - of van alle deugden, die den echten Bataaf alleen moeten kenschetzen.⁷³

⁶⁹ Bosch, *De Heer Politieke Blixem*, 67.

⁷⁰ Huussen, *Freedom of the Press and Censorship in the Netherlands*, 120.

⁷¹ Jacobs, *Hartslag van een revolutie*, 301.

⁷² Heer blixem 290

⁷³ Heer blixmen 290

Ondertussen werkte de Agent La Pierre achter de schermen aan een wet om de radicale pers voor altijd de mond te snoeren. Op 10 augustus 1801 schreef hij een missief aan het Uitvoerend Bewind om een wet te creëren. Het bleek dat de Volksvertegenwoordiging de wet op persvrijheid niet wilde beteugelen. Na de Staatsgreep van 16 oktober 1801 werd de volksvertegenwoordiging buitenspel gezet waardoor het voor La Pierre eenvoudiger werd om de wet te realiseren. Op 28 juni 1802 kreeg hij dan ook de macht op oppositionele pers uit het perslandschap te verbannen.⁷⁴ Deze datum komt overeen met het einde van zowel *De Heer Politieke Blixem* als van *de Heer Janus-Janus-zoon* waarvan de laatste nummers respectievelijk op 28 en 24 juni uitkwamen. De radicale pers, en daarmee de radicale visie in de Bataafse politiek, werd op deze manier bij de wortels uitgeroeid.

Conclusie

De Radicalen hebben maar een korte periode op het politieke toneel gestaan. Van 1795 tot 22 januari 1798 vormden zij een belangrijke politieke partij tijdens de Eerste -en Tweede Nationale Vergadering. De staatsgreep van 22 januari 1798 maakte de Radicalen de ontwerpers van de Eerste Staatsregeling.

De relevantie van Bernardus Bosch om als spreekbuis voor de patriotten te dienen was zijn politieke carrière waarbinnen hij de hoogste rangen tijdens het radicale bewind. Tegelijkertijd waren de vier langlopende weekbladen die hij in de periode 1800-1802 schreef op zichzelf als een zeer waardevolle bron om de politieke tijdsgeest aan te duiden. Het feit dat deze tijdschriften door Bosch geschreven zijn maakt het politiek gezien des te interessanter.

De herintreding van Orangisten in het bestuur was voor Bosch op twee punten een hekel punt. Bosch vond hij het onrechtvaardig dat Orangisten anders behandeld werden dan Radicalen. Dit had te maken met de financiële staat van de arme patriotten die geen werk hadden in tegenstelling tot de Orangisten die hun baan mochten behouden. Tegelijkertijd was Bosch razend om het feit dat Orangisten na 1800 welk uitgenodigd werden om in de nationalisering van de revolutie mee te delen terwijl de Radicalen dit recht ontzegd werd. Het tweede punt van kritiek was het wantrouwen dat Bosch in de Orangisten bleef houden.

Het tweede thema was de wijziging van de Staatsregeling in 1801 waardoor het laatste radicale machtsinstrument van het politieke toneel werd verwijderd. Met de wijziging van de Staatsregeling werd de volksinvloed op grote schaal verkleind. Een grote mate van volksinvloed was sinds 1795 een van de speerpunten van de Radicale partij geweest. De kritiek die Bosch het meest aan zijn hart lag was wederom gestoeld op onrechtvaardigheid. Hij stelde dat de Radicalen op 12 juni werden afgezet omdat

⁷⁴ Jacobs, *Hartslag van een revolutie*, 299-301.

zij in strijd met de staatsregeling hadden gehandeld. Drie jaar later werd de Staatsregeling te vroeg gewijzigd en kraaide geen haan naar deze actie.

De inperking van persvrijheid was de laatste doodsteek voor het radicale gedachtegoed. De politieke pers was naast de radicale Staatsregeling het enige instrument om de politiek te beïnvloeden. Nadat La Pierre in juni 1802 de radicale weekbladen verbood was er geen podium meer waarop radicale visie verspreid kon worden.

De hoofdvraag van dit onderzoek was ‘Hoe verhielden de radicalen zich tot de wijzigingen in de Bataafse politiek die zich voordeden in de periode 1800-1802’. In de geschiedschrijving wordt de periode 1800-1802 aangeduid als de periode waarin de revolutie genationaliseerd werd. Volgens Van Sas werd de strijdbijl tussen de verschillende partijen begraven en gestreefd naar een verzoening. Deze verzoening werd echter niet aan de Radicalen gegund. Naast het buitensluiten uit de politiek werden ook langzaam de persvrijheid en Staatsregeling van de Radicalen afgepakt. Van Sas typeert deze nationalisatie als een positieve ontwikkeling voor het creëren van een eenheidsstaat. Hij gaat echter wel voorbij aan het feit dat de Radicalen weldegelijk een groot deel van de patriotse bevolking vertegenwoordigden en dat werd met de komst van het Staatsbewind allemaal teniet gedaan.

Literatuurlijst

- Bosch, Bernardus, *De Burger Politiek Blixem, nu Politieke Blixem. Eerste deel. Bevattende de Twee-en-Vijftig eerste nummers 1* (Den Haag 1800).
- Bosch, Bernardus, *De Burger Politiek Blixem, nu Politieke Blixem. Tweede deel. 2* (Den Haag 1800).
- Bosch, Bernardus, *De Heer Janus Janus-zoon. Eerste deel.* (Den Haag 1802).
- Bosch, Bernardus, *De Heer Janus Janus-zoon. Tweede deel.* (Den Haag 1802).
- Bosch, Bernardus, *De Heer Politieke Blixem. Eerste deel* (Den Haag 1802).
- Bosch, Bernardus, *De Heer Politieke Blixem. Tweede deel* (Den Haag 1802).
- Bosch, Bernardus, *De Janus Janus-Zoon, nu Janus. Eerste deel. Bevattende de twee-en-vijftig eerste nummers.* (Den Haag 1801).
- G.D. Homan, 'The Staatsbewind and the Freedom of the Press', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 89 (1976) 12–27.
- Huussen jr., A.H., 'Freedom of the Press and Censorship in the Netherlands, 1780-1810', in: A.C. Duke en C.A. Tamse (red.), *Too mighty to be free. Censorship and the press in Britain and the Netherlands* (Zutphen 1987) 107-126.
- Jacobs, E., *Hartslag van een revolutie. Pers en Politiek in de Bataafse Republiek (1795-1802)* (Amsterdam, nog te verschijnen in 2018).
- Oddens, Joris, *Pioniers in schaduwbeeld: het eerste parlement van Nederland 1796 - 1798* (Nijmegen 2012).
- Rosendaal, J. G. M. M., ed., *Staatsregeling voor het Bataafsche Volk 1798: de eerste grondwet van Nederland* (Nijmegen 2005).
- Rutjes, Mart, *Door gelijkheid gegrepen: democratie, burgerschap en staat in Nederland 1795 - 1801* (Nijmegen 2012).
- Sas, N. C. F. van, *De metamorfose van Nederland: van oude orde naar moderniteit, 1750-1900* (Amsterdam 2005).
- Schama, Simon, *Patriots and liberators Revolution in the Netherlands, 1780-1813* (London 2005).